

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC
SOLUTIONS

YOSH MUTAXASSISLARDA KASBIY VA IJTIMOIIY-
PSIXOLOGIK MOSLASHISH JARAYONLAR O'ZARO TA'SIRI

Qaytarova Marg'uba Baxtiyor qizi

Xalqaro islom akademiyasi

2-kurs magistrant

Annotatsiya. Mazkur maqolada yosh mutaxassislarning kasbiy faoliyatga moslashish jarayonida yuzaga keladigan ijtimoiy-psixologik omillar o'rganilgan. Tadqiqotda kasbiy va ijtimoiy-psixologik moslashuvning o'zaro ta'sirini aniqlash, ushbu jarayonning samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi omillarni tahlil qilishga alohida e'tibor qaratilgan. Shuningdek, yosh mutaxassislarning mehnat jamoasiga integratsiyalashuvi, psixologik barqarorlik darajasining kasbiy rivojlanishga ta'siri, shuningdek, ijtimoiy muhitning rolga oid masalalar batafsil yoritilgan.

Kalit so'zlar: Moslashish, psixologiya, siyosat, jamiyat, kasb.

Hozirgi vaqtda hammamizga ma'lumki, har qanday jamiyatning ravnaqi, ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy barqarorligi va mamlakatimiz fuqarolarning aqliy va axloqiy salohiyatini yuksak darajada rivojlanishiga bog'liq bo'lib, jamiyatimizning ma'naviy yangilanishida, ijtimoiy yo'naltirgan bozor iqtisodiyotini shakllantirishda jahon hamjamiyatiga qo'shilishini ta'minlaydigan demokratik huquqiy davlat qurish kadrlar tayyorlashning milliy masalasi ustuvor mezon sifatida muhim rol o'ynaydi. Mana shu man bugungi mustaqillik sharoitida kadrlar tayyorlashning milliy modelini ro'yobga chiqirish, har tomonlama kamol topgan, jamiyat hayotiga moslashgan ta'lim-tarbiyani ongli ravishda qabul qila oladigan davlat, jamiyat va oila oldida javobgarlik xissini tuya oladigan yosh kadrlarni va fuqorolarni tarbiyalash mustaqil O'zbekistonimizni oliy maqsadlaridan biri bo'lib kelmoqda. Inson bolasi kamolga yetgani sari ilmga, ma'rifatga talpinadi va o'z bilimlarini mustahkamlab, kelajak sari maqsadlar qo'ya boshlaydi. Dastlabki saboqni ham u maktabdan oladi. Ammo kelajagimiz egalari bo'lgan yoshlarga talim berish jarayonida yuzaga kelayotgan muommalarga duch kelayotganimiz bugungi kunda kishini uylantirib quyayotgani tabiiy. Hozirgi kun talabiga aylangan jamiyatda biz yetuk bilimdon mutaxassis kadrlarga muhtoj bo'lib boraveramiz. Bu ham tabiat qonuni 'Eng muhimi shuni anglab yetishimiz kerakki, kadrlar masalasini hal etmas ekanmiz, sayi - harakatlarimiz kutilgan natijalarni berishi, hayotimiz ma'naviyatimiz o'zgarishi qiyin kechadi. Demakki, zamonaviy ta'lim tarbiya tizimini islah qilish zaman talablariga mos kadrlar tayyorlash ishini yo'lga qo'yish faoliyatimizning bosh yo'nalishi bo'lmog'i darkor' — deb ta'kidlagan edi, Prezidentimiz I.A.Karimov. Kadrlar tayyorlashda aytish mumkinki, barkomol insonning shakllanishi uning munosib kasbkorni egallashi jamiyat taraqqiyoti uchun baholi qudrati o'z hissasini qo'shib yashashi va shu orqali jamiyatdi oz'ligini namoyon etishi ya'ni shaxsning kamol topishi nazarga olinadi. Shu o'rinda

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

yosh mutaxasislarning kasb tanlashda va o'z kasbiga moslashishda ularning ijtimoiy psixologik omillari muhim rol o'ynaydi. Chunki Yosh mutaxassislarning kasbiy va ijtimoiy-psixologik moslashish jarayoni – bu murakkab va bir-biriga chambarchas bog'liq bo'lgan ikki yo'nalishdan iborat. Ushbu jarayonlar o'zaro ta'sir ko'rsatib, yosh mutaxassisning ish faoliyatiga va ijtimoiy muhitga muvaffaqiyatli integratsiyasini ta'minlaydi. Quyida ularning asosiy o'zaro ta'sir jihatlari ko'rib chiqiladi:

1. Kasbiy moslashishning ijtimoiy-psixologik jarayonlarga ta'siri

- Ish muhitida o'zini ko'rsatish: Yosh mutaxassis kasbiy faoliyatida o'z qobiliyatlarini namoyon qilishga harakat qiladi. Bu esa ishchi guruh yoki jamoa tomonidan uning qabul qilinishiga yordam beradi.

- Professional rolga moslashish: Kasbiy ko'nikmalarni egallash va ishlash tartib-qoidalarini o'rganish jarayonida yosh mutaxassis ijtimoiy o'zaro aloqalarni rivojlantiradi.

- O'ziga ishonchni oshirish: Kasbiy faoliyatdagi muvaffaqiyatlar ijtimoiy o'ziga ishonchni kuchaytiradi va shaxsiy motivatsiyani oshiradi.

2. Ijtimoiy-psixologik moslashishning kasbiy jarayonga

- Jamoaga integratsiya: Ijtimoiy moslashgan yosh mutaxassis jamoa bilan samarali muloqot qilish, hamkasblar bilan ijobiy munosabatlar o'rnatish orqali ish jarayonida o'z o'rnini mustahkamlaydi. Bu jarayon ish samaradorligini oshiradi.

- Ishchi muhitga moslashuv: Jamoaning qoidalari va qadriyatlarini o'zlashtirish yosh mutaxassisning kasbiy moslashuvini yengillashtiradi. Bu esa korxona yoki tashkilotning umumiy ish faoliyatiga hissa qo'shadi.

- Stressga chidamlilikni rivojlantirish: Ijtimoiy-psixologik jihatdan moslashgan mutaxassislar kasbiy qiyinchiliklarni yengish va stressni boshqarish qobiliyatiga ega bo'lishadi.

3. Kasbiy va ijtimoiy-psixologik moslashishning o'zaro bog'liqligi Kasbiy va ijtimoiy-psixologik moslashish bir-birini to'ldiruvchi jarayonlar hisoblanadi:

- Kasbiy bilim va ko'nikmalarni egallash orqali mutaxassis jamoa oldida hurmat qozonadi, bu esa ijtimoiy moslashishni tezlashtiradi.

- Ijtimoiy muhitga muvaffaqiyatli qo'shilgan yosh mutaxassis jamoaning qo'llab-quvvatlashi bilan kasbiy ko'nikmalarini yanada rivojlantiradi.

4. Yosh mutaxassislarni qo'llab-quvvatlash strategiyalari

- Trening va mentorlik dasturlari: Yosh mutaxassislarni yangi ish joyiga moslashtirish uchun maxsus trening va mentorlik dasturlarini tashkil etish foydali.

- Ijtimoiy muloqotni rag'batlantirish: Jamoaviy tadbirlar, norasmiy uchrashuvlar ijtimoiy aloqalarni rivojlantirishga yordam beradi.

- Shaxsiy yondashuv: Har bir yosh mutaxassisning ehtiyoj va qobiliyatlarini inobatga olgan holda moslashish jarayonini boshqarish kerak.

Yosh mutaxassislar mehnat bozoriga kirishish jarayonida ko'plab yangi tajribalarga duch keladilar. Kasbiy faoliyatning boshlang'ich davri ularning kelgusi professional

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

rivojlanishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayonning samaradorligi ko'pincha ijtimoiy-psixologik moslashuv darajasiga bog'liq.

Yangi ish joyiga moslashish jarayoni faqatgina ishni muvaffaqiyatli bajarishga moslashish emas, balki mehnat jamoasiga integratsiya, yangi sharoitlarni qabul qilish va ularga moslashishni ham o'z ichiga oladi. Shu boisdan, kasbiy va ijtimoiy-psixologik moslashuv bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularni alohida o'rganish mumkin emas.

Kasbiy moslashuv deganda yangi ish faoliyati, muayyan kasbiy vazifalar va professional muhitga kirishish jarayoni tushuniladi. Yosh mutaxassislarning ish faoliyatidagi dastlabki qadamlarida duch keladigan muammolarni quyidagilarga ajratish mumkin:

- Kasbiy bilim va ko'nikmalarning yetarli emasligi.
- Yangi ish muhitida talab qilinadigan shaxsiy va professional fazilatlarining shakllanmaganligi.
- Psixologik bosim va stressga chidamlilikning pastligi.

Kasbiy moslashuv jarayonining samaradorligi, ko'pincha, tashkilotning yordami, jamoaning qo'llab-quvvatlashi va rahbarlarning ko'rsatmalariga bog'liqdir.

Ijtimoiy-psixologik moslashuv, o'z navbatida, mutaxassisning yangi jamoaga moslashishi, jamoadagi aloqalarni samarali tashkil qilishi va jamoaning bir qismi bo'lib qolishi jarayonlarini o'z ichiga oladi. Ushbu jarayonlarda quyidagi omillar muhim rol o'ynaydi:

- Ish joyidagi kommunikatsion madaniyat.
- Jamoadagi psixologik muhit va qo'llab-quvvatlash darajasi.
- Individual psixologik xususiyatlar, jumladan, odamlar bilan muloqot qilish qobiliyati.

1-jadval

Kasbiy va ijtimoiy-psixologik moslashuv omillari

Omillar	Kasbiy moslashuv	Ijtimoiy-psixologik moslashuv
Bilim va ko'nikmalar	Kasbiy malaka va tajriba	Muloqot qilish qobiliyati
Psixologik tayyorgarlik	Stressga chidamlilik	Jamoa bilan ishlash qobiliyati
Tashkilotning qo'llab-quvvatlashi	Kasbiy rivojlanish imkoniyatlari	Ijtimoiy moslashuv uchun yaratilgan muhit

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, kasbiy va ijtimoiy-psixologik moslashuv omillari bir-birini to'ldiradi. Mutaxassislar o'z kasbiy faoliyatini muvaffaqiyatli boshlashi uchun ularga nafaqat malaka oshirish, balki jamoa ichida ijobiy muhit yaratish muhim ahamiyatga ega.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Ijtimoiy-psixologik moslashuvning yuqori darajasi mutaxassislarining kasbiy rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Masalan, jamoaga tez integratsiya qila olgan xodimlar o'zlarini qulay his qiladilar va ishga bo'lgan motivatsiyalari ortadi. Aksincha, jamoaga moslasha olmagan mutaxassislar kasbiy rivojlanishda qiyinchiliklarga duch kelishadi.

2-jadval**Moslashuv darajasining samaradorlikka ta'siri**

Moslashuv darajasi	Motivatsiya darajasi	Kasbiy samaradorlik	Jamoaviy integratsiya
Yuqori	Yuqori	Yuqori	Yuqori
O'rtacha	O'rtacha	O'rtacha	O'rtacha
Past	Past	Past	Past

Moslashuv darajasi yuqori bo'lgan mutaxassislar o'z vazifalarini samarali bajara oladi. Bu esa o'z navbatida tashkilotning umumiy ish natijalariga ijobiy ta'sir qiladi. Past darajadagi moslashuv esa mutaxassislarining faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatib, jamoada ijtimoiy izolyatsiya holatlarini keltirib chiqaradi.

Yosh mutaxassislarining kasbiy va ijtimoiy-psixologik moslashuv jarayonlari bir-biriga chambarchas bog'liq. Bu jarayonlarni muvaffaqiyatli boshqarish mutaxassislarining professional rivojlanishi va ish samaradorligini oshirishga yordam beradi. Jamoada qulay ijtimoiy muhit yaratish va yosh mutaxassislarining moslashuv jarayoniga ko'maklashish tashkilotning asosiy vazifalaridan biri bo'lishi kerak. Shu sababli, mutaxassislarining kasbiy va psixologik ehtiyojlarini inobatga olib, ularni qo'llab-quvvatlash tizimini shakllantirish zarur.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, mutaxassisning har qanday kasbiy faoliyatdagi samarali faoliyatining asosi - bu muloqotning semantik to'liqligi, o'zaro munosabatlarda tajovuzkorlikning yo'qligi, shaxslararo aloqalarning xayrixohligi kabilarda namoyon bo'ladi. Universitetda o'quv jarayonini talabalik yoshining ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda to'g'ri tashkil etish kommunikativ kompetentsiyani shakllantirish imkonini beradi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1. Davletshin. M.G. Zamonaviy maktab o'qituvchisining psixologiyasi. – T.: O'zbekiston, 1999. – 30 b.
2. Abulxanova-Slavskaya K.A. Strategiya jizni. M.: Мысль, 1991. 155 s.
3. Anan'ev B.G. K psixofiziologii studencheskogo vozrasta // Sovremennye psixologopedagogicheskie problemy vysshey shkoly. 1974. Вып. 2. L.: LGU. S. 3-15.
4. Afanaseva T.M. Semya. M.: Prosveshchenie, 1988. 286 s.
5. <https://cyberleninka.ru/article/n/>

